

N:o 26.

Ank. till Riksd. kansli den 8 mars 1909, kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillägg till kommunalförfattningarna, åsyftande att i kommuner af större utsträckning bereda de röstberättigade större möjlighet att deltaga i kommunala afgöranden.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 4, hafva herrar *Carl Lindhagen* och *E. F. Hellberg* anfört följande:

»Vid förra årets riksdag påyrkades undersökning ur olika synpunkter om de till lappmarksbefolkningen donerade statsskogarnes vård och brukande samt förslag till lagstiftning och eventuellt äfven andra åtgärder för upprätthållande af dessa skogars vid afvittringen afsedda ändamål. Motionen, som enhälligt afstyrktes af tillfälligt utskott inom Andra Kammaren, föll redan i denna kammare.

Det är dock på upprätthållandet af nämnda ändamål, landtbefolkningens öden beror i de af statsmakterna och myndigheterna åsidosatta utmarker, som kallas lappmarkerna. Ingen utväg står denna befolkning till buds för att skydda sig mot utsugningen och inga vänner synas de äga bland de mäktige, som vilja göra något verkligt för dem.

En annan orsak, hvilken, om ej på samma sätt, dock i sin mån mångenstädes bidrager till att drifva lappmarkernas landtbefolkning mot undergång, är de oeffterrättliga kommunalpolitiska förhållandena, som beröfva den inflytande på kommunens angelägenheter. Detta beror, fränsedt rösträttslöshet, på dels bolagsväldet och dels den faktiska omöjligheten för det stora flertalet att utöfva någon rösträtt. Det förra

missförhållandet skulle, antages det, såvidt afser afgörandena å stämmorna, bli väsentligen stäckadt genom det hvilande förslaget om ändring i kommunalförfattningarne. Det andra kommer att kvarstå.

En lappmarksbo, som känner väl till dessa för öfrigt allmänt bekanta förhållanden, lämnar härom följande skildring. 'Våra kommunalförordningar', säger han, 'anpassade efter små församlingar, utesluta med säkerhet tre fjärdedelar af den röstberättigade befolkningen från möjligheten att begagna sig af sin rösträtt. Hvad skulle man t. ex. säga i södra Sverige, om det utkomme en förordning som påbjöde, att i hvarje län skulle hållas stämmor blott på ett ställe och att till dessa stämmor skulle folket från länets alla delar kallas medelst kungörelse 2 söndagar i *en* kyrka. Otvifvelaktigt skulle man skratta åt en sådan förordning såsom varande mer än vanvettig. Men i de stora norrlands- och särskildt lappmarkskommunerna praktiseras en dylik förordning och detta trots dessa kommuner nästan fullständigt sakna kommunikationer. Hafva stämmoordförandena 2 söndagar å rad låtit sina stämmokungörelser uppläsa i kyrkan, så är därmed folket på 60, 70, 80, 90 à 100 kvadratmil lagligen kalladt till stämman. I regel införes en annons i ortstidningarne, men om tidningen med annonsen hinner i tid fram betyder absolut ingenting. Allt är lagligt och några pampar, som bo i kyrkostaden eller dess omedelbara närhet besluta om kommunens angelägenheter. För alla de öfriga återstår endast rätten och plikten att betala skatt. Är det ej hög tid på att något göres för att afskaffa en sådan orättvisa, en orättvisa som har så ytterligt menliga följder för dessa kommuner.'

I allmänhet är landtbefolkningen på grund af de långa afstånden försatt i en särdeles ogynnsam ställning vid utöfvandet af sin politiska och kommunala medborgarrätt i förhållande till befolkningen i städer och liknande samhällen. Uti så omfattande kommuner som exempelvis lappmarkssocknarne är tillståndet ofta oeffter rättligt. Hvilka utvägar, som kunna tillitas för att åstadkomma en rimligare ordning, där det behöfves, kräfver naturligtvis en närmare utredning.

Flera möjligheter stå härvid till buds, när det gäller val och särskildt sådana som på grund af sin betydelse väcka större uppmärksamhet.

I det hvilande förslaget till lag om val till Riksdagen föreskrifves sålunda, att, vid val till Andra Kamraren, kommun, som till följd af folkmängdens storlek, samfärdsförhållandena eller andra orsaker finnes icke lämpligen böra utgöra ett enda valdistrikt, må delas i två eller flera.

Denna bestämmelse blir dock säkerligen icke ensam tillfyllestgörande för sådana kommuner, om hvilka här är fråga. I kungl. propositionen om det hvilande rösträttsförslaget anmärktes ock, att lösningen däraf borde afbidas, innan åtgärder vidtogos i det högst beaktansvärda syftet att de, som af sitt yrke eller sin tjänst äro hindrade att personligen deltaga i riksdagsmannavalen, skola äga möjlighet att till valförrättaren insända sina röstsedlar. Enahanda hänsyn bör, måhända med lika fog, visas dem, som af sin boningsort måste anses faktiskt hindrade att deltaga i valet.

Hvad sålunda ifrågasatts för de enbart politiska valen, äger giltighet äfven för de kommunala. I det hvilande förslaget till ändring i vissa delar af förordningen om landsting stadgas emellertid, att val till landsting förrättas i valkrets å landet kommunvis vid första ordinarie kommunalstämma under året. Här gifves ingen anvisning till beredande af ökade möjligheter för vidsträcktare kommuners invånare att kunna begagna sig af sin rösträtt. Meningen att dessa val skola gifva ett proportionellt uttryck för de valberättigades uppfattningar om de åskådningssätt, som skola göra sig gällande i landstingen och därigenom medelbart i Första Kammaren, blir särskildt för många af dessa kommuner väsentligen en lag på papperet. Särskildt kommer den betryckta, i obygdena bosatta landtbefolkningen att vara utesluten från hvarje möjlighet att bevaka sin talan. Häri bör rättelse omedelbart ske.

Afgörandet af sådana kommunala ärenden, som icke äro att hänföra till val, kunna åter svårligen äga rum genom rösternas upptagande på olika lokaler eller insändande till kommunalstämmans ordförande, ehuru det visserligen icke är ogörligt, när det gäller någon viss betydelsefull fråga exempelvis i beskattningsafseende, att insända svar med ja eller nej på en utsänd proposition i ämnet. I allmänhet måste här kommunens medlemmar sammanträda till gemensamma öfverläggningar. Ett förslag till ny författning i detta hänseende, afsedt åtminstone för vissa af de vidsträckta kommunerna i norra delarna af riket, har, på sätt bilagan till denna motion utvisar, uppsatts af den ofvan åberopade lappmarksbon, hvilken vidfogat förslaget en motivering, som lämnar en belysande inblick i lappmarksförhållanden. I hvad mån detta förslag lämpar sig för flera olika orter är svårt att säga. Men förslaget förtjänar i alla fall en utredning i samband med frågan, om hvad som verkligen kan göras åt saken i sin helhet.

På grund af hvad sålunda anförts hemställes: att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande snarast möjligt af ett sådant tillägg till kommunalförfattningarne, att i kommuner af större utsträck-

ning, särskildt lappmarkssocknarna, utväg må, där sådant erfordras, beredas den kommunalt röstberättigade befolkningen att i största möjliga utsträckning deltaga såväl i kommunala val i synnerhet till lands-ting som i öfriga kommunala afgöranden isynnerhet rörande beskattningsfrågor.»

Utskottets yt-
rande.

Den fråga, motionärerna sålunda väckt, kan utskottet icke finna annat än beaktansvärd. De säregna förhållanden, som i fråga om areal, befolkning och kommunikationer äro rådande i de af motionärerna närmast afsedda kommuner, eller de s. k. lappmarkssocknarna, torde vara allmänt kända. Utskottet vill dock här anföra några för förhållandena belysande exempel. Vilhelmina socken i Åsele lappmark har en areal af 87,5 kvadratmil och 6,493 invånare. Inom Piteå lappmark finnas bland annat två kommuner, Arvidsjaur och Arjeplog, af hvilka den förra, med 5,776 invånare, omfattar 59,7 kvadratmil och den senare, med 2,495 invånare, 146,8 kvadratmil. Ännu längre mot norr vidgas landskommunernas territoriella områden ytterligare. Sålunda har Jockmocks socken med Kvikjocks kapell inom Luleå lappmark en areal af 194,3 kvadratmil, och Juckasjärvi socken i Torne lappmark 141,7 kvadratmil. Invånarnas antal i Jockmocks kommun uppgick år 1906 till 4,603 och i Juckasjärvi till 7,054. Gällivare socken slutligen har en ytvidd af 167,4 kvadratmil.

För kommuner af nu angifven eller liknande omfattning kunna gällande bestämmelser i kommunalförfattningarna angående tiden för stämmors och sammanträdens allmänngörande och hållande, sättet för rösträtts utöfvande m. m. icke anses vara lämpligt afpassade eller ens behörigen fylla sitt ändamål. Såsom eljest skola här kommunal- och kyrkostämmer hållas å ett för hela kommunen gemensamt ställe å de därför i gällande författningar bestämda tider, och kungörelse därom kan enligt författningarna ske endast fjorton dagar eller en vecka eller ännu kortare tid förut. Under sådana förhållanden måste det gifvetvis ofta nog inträffa, att stämmors och sammanträdens hållande blir otillräckligt eller kanske alldeles icke bekantgjordt för invånare i stora delar af kommunen, och detta ehuru måhända å stämman eller sammanträdet skola afhandlas ärenden af största vikt för invånarna. Men äfven om underrättelse om dylikt sammanträdes hållande skulle vunnit tillräcklig spridning, är det uppenbarligen synnerligen ofta fallet, att kommunens röstberättigade medlemmar äro förhindrade att komma tillstädes på grund af de stora afstånden, vägarnas ofarbarhet vissa tider m. m. Bestämmelserna i kommunalförfattningarna om rätt för röstägande att

öfverlåta sin talan och rösträtt på annan röstägande äro tydligen, särskildt med den begränsning de erhållit, i ringa mån ägnade att afhjälpa dessa missförhållanden.

Vid den ifrågavarande motionen har fogats ett »utkast till kommunalförordning för de stora norrländska kommunerna». I hvad mån de där upptagna förslagen böra vinna afseende för rådande af bot å nu omtalade förhållanden, därom har utskottet icke kunnat bilda sig någon bestämd mening. En närmare utredning i det syfte motionärerna föreslå synes utskottet af behovet påkallad, och torde denna utredning ådaga-lägga, i hvad mån äfven andra kommuner af stor utsträckning på landet än lappmarkssocknarna lämpligen böra inbegripas i den lagstiftning, som i det ifrågasatta hänseendet kan komma till stånd.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad mån särskilda åtgärder böra vidtagas för att i lappmarkssocknarna och andra kommuner på landet af större utsträckning den kommunalt röstberättigade befolkningen må beredas utväg att i större omfattning, än för närvarande kan äga rum, delta i kommunala afgöranden, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.

Stockholm den 8 mars 1909.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.